

איראן מציגה: ניצול הזדמנויות

איראן מבקשת לנצל את המציאות הנוכחית במזרח התיכון לקידום הסדר נוח עבורה בסוגיית הגרעין ולהסרת משטר הסנקציות עליה. פרופ' זכי שלום על "עסקת החבילה" שמציעה איראן למעצמות המערב

זכי שלום / 18/8/2014

בנאום שנשא בפני הפורום הכלכלי בטהראן ב-12 באוגוסט 2014 הביע נשיא איראן חסאן רואהני שוב את תמיכתו במשא ומתן עם מדינות ה-P5+1 להסדר פעילותה הגרעינית של איראן. כזכור, שבוע קודם לכן הוא כינה את מתנגדי ההסדר "מוגי לב". בין השאר הבהיר רואהני שאיראן מנהלת את הדיאלוג עם המעצמות מתוך רצינות ונחישות. יש לה ענין להגיע להסדר. היא אינה מעוניינת בסחבת. עם זאת על המעצמות לדעת שחלון ההזדמנויות שמעניקה איראן לדיאלוג אינו בלתי מוגבל בזמן. איראן, הדגיש רואהני, מעולם לא שאפה, ולעולם לא תשאף ליצר נשק השמדה המוני. היא דבקה בעקרון זה גם ללא הלחצים של ה-P5+1, של הוועדה לאנרגיה אטומית IAEA, והאמנה למניעת הפצתו של נשק גרעיני NPT. ראוי להזכיר למעצמות, אמר רואהני, שהייתה זו איראן שהזמינה את הסוכנות לאנרגיה גרעינית להציב מצלמות במתקניה הגרעיניים.

עם זאת, הדגיש רואהני, העולם צריך להשלים עם המציאות הקיימת ולדעת שאיראן לעולם לא תוותר על זכויותיה. הסכם קבע עם המעצמות, הבהיר נשיא איראן, יסייע לחזק את היציבות באזור. אם יהיה רצון טוב מצד שני הצדדים ניתן יהיה להגיע להסדר סופי של סוגיית הגרעין. השיחות עם המעצמות צריכות להוביל לפתרון מקובל על הצדדים בטווח זמן הגיוני. אנו מוכנים להידבר בדרך של הגיון.

רוצים להסיר את הסנקציות

התמורה העיקרית אותה שואפת איראן להשיג, הדגיש רואהני, היא, כמובן, הסרת הסנקציות מעליה. איראן פועלת בנחישות למימוש מטרה זו, אמר רואהני. היא הצליחה להחליש ולערער את משטר הסנקציות נגדה. המציאות שהייתה קיימת בעבר לא תחזור עוד על עצמה. ביטול הסנקציות משרת גם את האינטרסים הלאומיים של המדינות השותפות לסנקציות ולא רק של איראן. קיבלנו, אמר רואהני, מסרים ממדינות רבות שמשטר הסנקציות נגד איראן מזיק להן והסרתן תסייע להן. צריך לזכור, קבע רואהני שמשטר הסנקציות הינו אמצעי לא אנושי של דיכוי. בגלל הסנקציות לא ניתן היה לתת תרופות לחולים באיראן. זהו כתם היסטורי. איראן, אמר רואהני, תפעל לביטול משטר הסנקציות נגדה במקביל לדיאלוג שהיא מנהלת עם המעצמות. משתמע מכך שהיא תהיה מוכנה להסרה הדרגתית של הסנקציות ולא בבת אחת.

בנאום שנשא לפני ימים ספורים המנהיג העליון של איראן עלי חמנאי הבהיר גם הוא את תמיכתו בהמשך הדיאלוג עם מדינות ה-P5+1 אודות פעילותה הגרעינית של איראן. כזכור, לפני שנה הוא דיבר על הצורך ב"גמישות הירואית" בשיחות. עד כה הוא קבע, השיחות התנהלו טוב. עם זאת הוא הבהיר כי השיחות עם ארה"ב בסוגיות אחרות הן חסרות תוחלת שכן הן לא הובילו לצמצום העוינות האמריקנית כלפי איראן. להיפך, העוינות האמריקנית כלפי איראן רק גברה.

ימים ספורים קודם לכן הביע סגן שר החוץ של איראן, מאג'יד טאקט ראבאצי, שביעות רצון מהתקדמות השיחות עם מדינות ה-P5+1. הוא קבע כי השיחות המתנהלות עתה, בין השאר, על בסיס דיאלוג ישיר בין כל אחת מן המדינות

ואיראן, הן שיחות פרודוקטיביות. מטרתן היא להביא לצמצום הפערים לקראת המפגש בדרג בכיר בין איראן לבין מדינות ה-P5+1 בספטמבר 2014. לצורך קידום מטרה זו ייערכו שיחות גם בין שר החוץ האיראני, מוחמד זאריף, והאחריות על יחסי החוץ של האיחוד האירופאי, קטרין אשטון, במסגרת הכינוס הכללי של עצרת האו"ם בספטמבר 2014.

המסר החבוי בהתבטאויות אלה ברור למדי: לאיראן יש ענין ברור בהמשך הדיאלוג עם המעצמות סביב פעילותה הגרעינית ובהגעה להסדר. למעשה, איראן מציעה למעצמות, ובעיקר לארה"ב, "עסקת חבילה" שבמסגרתה היא, איראן, תסייע לארה"ב לממש את האינטרסים שלה - להחזיר את היציבות והרגיעה בעיראק, ואולי גם - ברצועת עזה. בהעדר מופגן של נכונות אמריקנית להיות מעורבת בפעילות צבאית אינטנסיבית בעיראק, לא רק אווירית אלא גם קרקעית, איראן היא המדינה היחידה באזור היכולה לרסן את ארגון הדאעש ולמנוע את התפשטותו לעבר מדינות כמו ירדן ולבנון. איראן היא גם המדינה היחידה היכולה להביא להגמשת עמדותיו של החמאס מול ישראל ולשכנע אותו לחזור למצב של רגיעה. היא, כמובן, שולטת גם על החיזבאללה, ובידה היכולת לרסן אותו, או לשטות אותו לפעול נגד ישראל.

בתמורה מצפה איראן מן המעצמות, ובעיקר מארה"ב שתלך לקראתה בהקשר לפעילותה הגרעינית. בעדינות ראויה מבהיר נשיא איראן שלמעשה אין למעצמות ברירה אלא לקבל את ההצעה ה"מפתה" של איראן. הן חייבות להבין שעליהן להשלים עם עובדות שנקבעו בשטח ולא להציג לאיראן תביעות שהיא אינה יכולה לקבל. איראן תהיה מוכנה ללכת כברת דרך לטובת הסדר, אך היא לא תוותר על "זכויותיה"; רואני אינו מגדיר את משמעותו של מונח חשוב זה. קרוב לוודאי שכוונתו היא להסכמת המעצמות לכך שאיראן תמשיך את פעילותה הגרעינית בהיקף ובאינטנסיביות הקרובה לזו הקיימת כיום. בדברי הנשיא חבוי גם מסר של איום. איראן לא תמתין זמן רב להשגת הסדר. מדובר בחלון הזדמנויות תחום בזמן, ועל המעצמות לנצל את ההזדמנות שנקרתה בפניהם.

כזכור, במהלך החודש האחרון נועדו נציגי ה-P5+1 עם איראן במשך כשבועיים בוינה. נציגי איראן טענו כי המעצמות דבקות בעמדות קשוחות ובלתי מתפשרות. לאחר שהסתבר כי לא ניתן יהיה להגיע להסדר הוחלט לדחות את תאריך היעד שנקבע להשגת הסדר (ה-20 ביולי 2014), ל-24 בנובמבר 2014. במקביל הסכימה ארצות הברית להפשיר סך 2.8 מיליארד דולר של נכסים שהיו מוקפאים קודם לכן.

ברקע, משברים בינלאומיים

תמונת המצב המצטיירת כיום בעיני איראן מובילה אותה, קרוב לוודאי, למסקנה כי סוגיית התגרענותה של איראן אינה נמצאת עוד בראש סדר העדיפויות של המעצמות, ובפועל העניין בסוגיה זו במערכת הבינלאומית הצטמצם באורח דרמטי. תרמו לכך בעיקר פריצתם של משברים קשים בזירה הבינלאומית, ובראש ובראשונה המשבר בין ארצות הברית ורוסיה סביב אוקראינה והמתרחבות הקשה שנוצרה בעקבות הפלת המטוס המלזי והסכנה ההולכת וקרבה של פלישת צבא רוסיה לאוקראינה. כתוצאה ממשבר זה, יכולה איראן להעריך, מצטמצם חופש התמרון של ארצות הברית מול איראן. יכולתו של הממשל האמריקני לגייס את המעצמות, ובראשן את רוסיה, לפעולה מקיפה נגד איראן, בנסיבות הקיימות, ספגה פגיעה קשה.

המצב הקשה בעיראק נוכח ההתקדמות של כוחות הדאעש והסכנה של קריסת המשטר הנוכחי בעיראק והיווצרות מצב של אנרכיה חיזקו מאוד את שיתוף הפעולה האסטרטגי בין ארצות הברית ואיראן. שתיהן נאבקות עתה כנגד אויב משותף. בשיחה עם העיתונאי תום פרידמן, החמיא הנשיא אובמה להנהגה האיראנית על מדיניותה הפרגמטית בעיראק. הודעתה של איראן כי היא תומכת במועמדותו של חידר אל עבאדי כראש ממשלת עיראק במקום נורי אל מאלכי מצביעה, קרוב לוודאי, בעליל על תאום עמדות בין איראן לבין ארצות הברית. איראן מודעת היטב לכך שארצות הברית נזקקת מאוד לעזרתה לייצוב המשטר בעיראק ולמאבק נגד כוחות הדאעש, והיא תנסה לגבות עבור תמיכתה את התשלום במישור ההתדיינות סביב פעילותה הגרעינית.

המלחמה ברצועת עזה בין ישראל והחמאס הסיטה אף היא את תשומת הלב העולמית מהסוגיה האיראנית. איראן היא מדינה בעלת השפעה גדולה על החמאס, בהיותה ספקית הנשק העיקרית שלו, וכל הסדר שיביא לסיום המלחמה בדרום יחייב, בדרך זו או אחרת, את הסכמתה של איראן. איראן מודעת היטב לאינטרס של ארצות הברית להביא לסיום הלחימה ברצועה, בין השאר משום שהיא מעמידה אותה בפני דילמות קשות מול בנות ברית יריבות זו לזו: מצרים, ישראל וסעודיה מול תורכיה וקטאר. יש להניח שמדינה מיומנת במשא ומתן כמו איראן לא תוותר על האופציה ת לגבות "עמלה" בגין נכונותה לרסן את החמאס ולשכנע אותו לקבל מיתווה להסדר.

שקט במזה"ת תמורת מדינת סף גרעינית

המציאות הנוכחית נוחה מאוד לאיראן, בין השאר גם משום שהיא חשפה לעיני כל את הירתעותו של ממשל אובמה ממדיניות כוחנית בזירה הבינלאומית בכלל, ומול איראן בפרט. הירתעות זו הופגנה בעליל בשנה האחרונה בעמדות שנקט הממשל מול מלחמת האזרחים בסוריה, והתוקפנות הרוסית באוקראינה. בשיחה השבוע עם העיתונאי תום פרידמן נתן הנשיא למדיניות זו "בסיס אידיאולוגי" בקביעה שארצות הברית תתערב באזורי סכסוך כמו המזרח התיכון רק אם המדינות הנמצאות בעימות יקבלו את הנוסחה ש"אין מנצחים ואין מובסים" (no victor/no vanquished). נוסחה זו מסמלת למעשה את קיצה של המחויבות האמריקנית למדיניות של מניעה, ולא הכלה, (prevention, not containment) של פרויקט הגרעין האיראני.

ולבסוף, איראן עשויה להעריך, שהעימות המלחמתי הקשה בין ישראל והחמאס יחזק את מתנגדי האופציה הצבאית נגד איראן בישראל. ההנהגה והציבור בישראל "למדו על בשרם" את משמעות הפגיעה בעורף הישראלי, הגם שמערכות ההגנה בישראל, ובעיקר מערכת כיפת ברזל, הצליחו לירט חלק גדול מן הטיילים והרקטות ששוגרו לעבר ערי ישראל. איראן מעריכה, קרוב לוודאי, שההנהגה והציבור בישראל מבינים שבמקרה של עימות מלחמתי עם איראן, וממילא – עם החיזבאללה, תוצאות הפגיעה בעורף תהיינה חמורות הרבה יותר. הערכה זו, עשויה להרתיע רבים בישראל מפני מתקפה נגד איראן.

לסיכום, התבטאויות ראשי הממשל באיראן מעידות, קרוב לוודאי, שהמשטר האיראני מזהה את תקופת הזמן הנוכחית כמתאימה לסגירת "עסקת חבילה" כוללת בין איראן לבין המעצמות סביב פעילותה הגרעינית של איראן. מבין השורות ניתן ללמוד כי המיתווה שמציעה איראן יעניק לה אופציה להמשיך במתכונת פעילותה הגרעינית בהיקפים הנוכחיים פחות או יותר. איראן תצהיר, כפי שעשתה בעבר, שאין לה שום כוונה לייצר נשק השמדה המוני, היא תאפשר פיקוח של המעצמות על מתקניה הגרעיניים על בסיס המיתווה הקיים. במקביל, תפעל איראן בשיתוף פעולה עם המערב להחזרת הרגיעה והיציבות במוקדי מתיחות קיימים, ובעיקר בעיראק, ברצועת עזה ובלבנון. בתמורה יסירו המעצמות מעליה את חרב הסנקציות, ויאפשרו לה לפעול על בסיס המיתווה הנוכחי של פעילותה הגרעינית, המשמר בידה את האופציה של מדינת סף גרעינית.

פרופ' **זכי שלום** הינו חוקר בכיר במכון בן גוריון לחקר ישראל, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, ועמית מחקר **במכון למחקרי ביטחון לאומי**

<http://www.israeldefense.co.il/?CategoryID=534&ArticleID=6822>